

## Rusijoje prasidėjo pasirengimo apokaliptiniam karui isterija

Šarūnas Legatas, Rytų Europos studijų centras

Rusija jau kurį laiką nuosekliai siunčia žinią Vakarų pasauliui – branduolinis ginklas yra jos arsenale, ir gali būti panaudotas. Bet ko gi tuo siekiama?

Pagrindo nerimui tarsi ir yra: šių metų spalio 3 d. Rusijos valdžia paskelbė stabdanti savo šalies dalyvavimą sutartyje su JAV dėl plutonio – radioaktyvaus cheminio elemento, naudojamo branduolinių ginklų gamybai – utilizavimo. Šios sutarties sustabdymas pratęsia jau keletą pastaraisiais metais Kremliaus priimtų sprendimų, kurie ardo Rusijos ir JAV bendradarbiavimą branduolinės ginkluotės klausimų srityje: 2013 m. sustabdyta nuo 1991 m. veikusi „Bendra grėsmių mažinimo programa“ (Cooperative Threat Reduction Program).

Jos pagrindinis tikslas buvo JAV ir Rusijos bendradarbiavimas likviduojant masinio naikinimo ginklus valstybėse, buvusiose Sovietų Sąjungos sudėtyje. 2014 m. sustabdytas Rusijos-JAV bendradarbiavimas užtikrinant branduolinių objektų saugumą. Kitaip tariant, Rusija atsisako JAV pagalbos užtikrinant saugų urano ir plutonio laikymą, prižiūrint, jog branduoliniam ginklui sukurti reikalingi elementai nenutekėtų į juodąją rinką. 2016 m. Rusija pirmą kartą atsisakė dalyvauti Vašingtone vykstančiame Branduolinio saugumo viršūnių susitikime (Nuclear Security Summit). Tai reiškia, jog susitikime nedalyvauja antrą pagal dydį pasaulyje branduolinį arsenalą turinti valstybė.

Lyg erzindama Vašingtoną, Rusija dar ir pateikė šūsnį neįgyvendinamų reikalavimų, kurie esą padėtų atkurti pasitikėjimą – panaikinti „Magnitskio aktą“ (sankcijos keliolikai Rusijos piliečių, kurie susiję su žmogaus teisių pažeidimais); nutraukti po Krymo aneksijos Rusijai taikomas sankcijas ir kompensuoti jų padarytą finansinę žalą; šalyse, prisijungusiose prie NATO po 2000 m. rugsėjo 1 d., sumažinti JAV karinės infrastruktūros ir kontingento skaičių iki tokio lygio, kuris buvo iki sudarant JAV-Rusijos sutartį dėl Plutonio (2000 m. rugpjūčio 29 d.). Akivaizdu, kad tokios sąlygos JAV politiniam elitui yra net nesvarstytinos ir Rusija tą puikiai suvokia.

### Ko siekia Kremlius?

Šie reikalavimai įrodo, kad Kremlius nesitiki jokių nuolaidų iš JAV ir Vakarų politinio elito. Labiau tikėtina, kad savo sprendimais Rusijos valdžia mėgina paveikti Vakarų visuomenę, kurią ypatingai lengva įbauginti, kai žiniasklaidos antraštės ima skelbti apie branduolinį ginklą. Branduolinio ginklo diskursas, skirtingai negu „žalieji žmogeliukai“ ar kitokie Rusijos artimosios užsienio politikos triukai, gali būti

naudojamas ne tik gąsdinant kaimynines valstybes, bet ir JAV visuomenę. JAV politikai ir generolai, puikiai suvokia, jog branduolinė ataka yra viena iš labai nedaugelio grėsmių iš Rusijos pusės, kurios atėmimui JAV negali būti absoliučiai pasiruošusi. Todėl, nors ir galima nuspėti, jog Rusija blefuoja, tačiau tai įrodyti nerimaujantiems piliečiams nėra paprasta.

Savo ruožtu Kremlius, kaip visuomet mėgina vaizduoti, jog užima gynybinę poziciją ir priduria, jog JAV vadovų sprendimai ima kelti „milžinišką pavojų“ ne tik Rytų Europos, bet ir JAV piliečių saugumui. Kalbėdamas apie saugumo padėtį Europoje birželį, V. Putinas kaltino JAV, jog šios savo veiksmais neva grąžina pasaulį į Šaltojo karo padėtį, t.y. kelia branduolinio karo grėsmę. Rytų Europoje dislokuotą priešraketinę gynybą V. Putinas pavadino „grėsme Rusijos branduoliniam potencialui“. Jis teigė, jog tokios priešraketinės gynybos sistemos taip pat gali būti naudojamos puolamojo pobūdžio atakoms, netgi branduolinio užtaiso paleidimui, todėl Rusija niekada negali būti tikra dėl savo saugumo.

Visgi nerealistiška būtų manyti, jog Rusija ruošiasi kokiai nors rimtai karinei operacijai ar branduolinio ginklo panaudojimui prieš Vakarų. Siaurindama branduolinio bendradarbiavimo sritį su JAV, Rusija vargu, ar gali įgyti kokį nors pranašumą kariniame lygmenyje. Labiau panašu, jog branduolinis ginklas Rusijai yra tam tikra politinio spaudimo Vakarams priemonė. Kremlius ima suvokti, jog, nors Sirijos konflikte užima tvirtesnę poziciją negu Vakarai, kaina, kurią gali tekti sumokėti už tokią ambicingą užsienio politiką, yra per didelė.

Kol kas akivaizdu, jog už Sirijoje vykdomus žmogaus teisių ir tarptautinių susitarimų pažeidimus Rusijai mažų mažiausiai gresia atsinaujinusi tarptautinė izoliacija ir ekonominių sankcijų galiojimo pratęsimas. Į tai reaguodama Rusija, kaip „Numeris 2“ pasaulio branduolinė galia, imasi vienintelio turimo kozirio. Suvokdama, jog su dabartiniais laisvojo pasaulio šalių politiniais elitais rasti jai palankaus kompromiso dėl Sirijos nepavyks, ji pasitelkia manipuliaciją masinio naikinimo ginklu, į ką potencialiai labai jautriai turėtų pacifistinėmis nuotaikomis gyvenančios ir nuo Šaltojo karo nepatyrusios egzistencinių politinių grėsmių nepatyrusios Vakarų visuomenės. Tad Rusija, aiškiai matydama, jog Vakarų demokratijose, išgyvenančiose vidines krizes, auga naujus radikalius sprendimus siūlančių dešiniųjų politinių jėgų populiarumas, įvesdama į savo užsienio politikos diskursą branduolinio ginklo faktorių mėgina dar labiau aštrinti situaciją.

## **Skatina populistų judėjimą**

Vakarų valstybių piliečiai, nusivylę dabartinio politinio elito nesugebėjimu tvarkytis su vidaus problemomis, ima vis labiau nepasitikėti ir savo politinių lyderių vykdoma užsienio politika. Dabartinis Rusijos branduolinio ginklo diskursas ypatingai didelės reikšmės gali turėti JAV vykstančiai prezidento rinkimų kampanijai, kurioje vienas iš kandidatų kaltina Rusiją kibernetinėmis atakomis, o kitas atvirai sako, kad „argi nebūtų puiku, jeigu mums pavyktų sutarti su Rusija?“

Paviršutiniškai apie tarptautinę politiką mąstančio eilinio JAV piliečio mąstyme nesunku išvelgti paprastą logiką: kodėl reikia bloginti santykius ar netgi rizikuoti realiu kariniu konfliktu su Rusija dėl nesutarimų toli nuo JAV esančioje Sirijoje ar Rytų Europoje? Kasdieniam amerikiečiui tai tikrai nėra esminės problemos. Toks požiūris be abejonės būdingas nemažai daliai JAV visuomenės ir tai tikrai turės įtakos lapkritį renkantis, kas taps laisvojo pasaulio lyderiu.

Tuo tarpu Rusija demonstruoja ne tik pasiryžimą vykdyti su Vakarais nekoordinuojamą branduolinės ginkluotės politiką, bet ir konkrečiais veiksmais rodyti pasauliui, jog yra pasirengusi veikti branduolinio konflikto sąlygomis. Nuo nieko nebestebinančių V. Kiseliovo pareiškimų apie tai, jog neva JAV peržengė visas ribas Sirijoje ir dėl to Rusija turi būti pasiruošusi „branduolinei gynybai“, iki realių plataus masto pratybų ir piliečių praktinio ir moralinio rengimo karui.

### **Artėjančio konflikto atmosfera Rusijos viduje**

Rugsėji-spali vakarinėje Rusijos dalyje vykusiose pratybose, kuriose, oficialiais duomenimis, dalyvavo 40 milijonų gyventojų, buvo imituojamas masinės gyventojų evakuacijos į Rusijos gilumą scenarijus.

Rusijos Gynybos ministerija išleido nurodymus, aiškinančius, kaip veiks valstybės aparatas karo atveju ir kaip turi vykti gyventojų evakuacija į Rusijos gilumą. Pasiruošimo karui nuotaikos perteikiamos ir per valstybinius TV kanalus, kuriuose rodomos programos, turinčios supažindinti gyventojus su tuo kaip elgtis branduolinės atakos atveju, aiškinančios šiam scenarijui skirtų bunkerių-slėptuvių veikimo sistemą, mokančios naudotis dujokaukėmis. Viename iš pagrindinių valstybinių kanalų „NTV“ laikas nuo laiko pasirodo informacinis anonsas, skelbiantis: „Jei vieną dieną tai nutiktų, kiekvienas turi žinoti, kur yra artimiausia slėptuvė-bunkeris. Geriausiai tai išsiaiškinti dabar“.

Ypatingai daug įtarimų sukėlė žiniasklaidos pranešimas, pasirodęs rusiškame naujienų tinklalapyje „Znak.com“ ir perpublikuotas daugelyje Vakarų tinklalapių, skelbiantis, jog Rusijos valdžia rekomenduoja visiems užsienyje esantiems piliečiams grįžti į tėvynę. Toks pranešimas oficialiai patvirtintas nebuvo, bet pasaulį ši žinia pasiekė, todėl tai turėjo psichologinį efektą.

Galima sakyti, jog pastarąsias savaites Rusijoje vykstanti pasirengimo apokaliptiniam konfliktui isterija palietė beveik visas visuomenės gyvenimo sferas: net vadybininkai, šalia Sankt Peterburgo vykdančios „Zenito arenas“ – milžiniško 2018 m. Pasaulio futbolo čempionatui skirto stadiono – statybas gavo oficialų Nepaprastųjų padėčių ministerijos nurodymą parengti karo atvejui skirtų slėptuvių infrastruktūrą. Juk „branduolinės atakos metu stadionas atsidurtų radiacijos paplitimo zonoje.“ Visame šios situacijos paveiksle svarbu matyti ne tik konkrečius Rusijos veiksmus, bet ir tai, kiek jos žiniasklaida deda pastangų, kad visas dirbtinai kuriamas pavojaus jausmas paplistų ne tik Vakarų, bet ir Rusijos visuomenėse.

## **Nepamiršta Baltijos valstybių**

Tuo tarpu daugiausiai nerimo kelti turėtų situacija Baltijos regione, kuriame Rusija spalio 9 d. dislokavo branduolinę galvutę nešti pajėgias trumpojo nuotolio raketą „Iskander“, galinčias smogti taikiniams 500-700 km atstumu. Tai reiškia jog potencialiais šių raketų taikiniais gali tapti dalis Vokietijos, įskaitant Berlyną, didžioji dalis Lenkijos ir visos trys Baltijos šalys.

Nors Rusijos karinių pajėgų atstovai teigė, jog „Iskander“ sistemos dislokavimas Kaliningrade tėra iš anksto planuotų karinių pratybų dalis, tačiau vertinant tarptautinės situacijos kontekstą galima nesunkiai išvelgti sąsajas tiek su nesutarimais Sirijoje, tiek su vasarą Varšuvoje priimtu sprendimu dislokuoti keturis naujus NATO batalionus Lenkijoje ir Baltijos šalyse, tiek su gegužę Rumunijoje dislokuota JAV priešraketinės gynybos sistema. Stebint ir Rusijos viduje vykstančius procesus sunku patikėti, jog tai tiesiog sutapimas: branduolinio bendradarbiavimo su JAV siaurinimas, masinis vakarų Rusijos visuomenės rengimas branduoliniam karui, atitinkama žiniasklaidos laikysena ir „Iskander“ raketų dislokavimas labiausiai į vakarus nutolusioje Rusijos dalyje.

Nors kaip visada su oficialiais pareiškimais Rusija yra itin atsargi ir diskretiška, tačiau, vertinant jos pastarojo laikotarpio užsienio politikos praktiką ir viešąją diplomatiją, Kremliaus elgesys vis labiau tampa panašus į gerai suplanuotą ir koordinuojamą prieš Vakarus nukreiptą branduolinį šantažą.